

de ovend

Stellingwarfs tiedschrieff

Kolofon

De Owend wodt uitgeven deur de Stichting Stellingwarver Schrieversronte, en komt zes keer in et jaor over de heerd bij de leden/ab. In dit blad verschiene bi'jdregen op et terrein van de Stellingwarver schrieveri'je, taelkunde, volkskunde, geschiedenis en taelbeweginge.

Redakteuren Koosje Hornstra, Henk Kroese en Jimmy Visser.

Buro-redakteur Pieter Jonker.

Zetwerk Trijnie Telkamp.

Omslag Sietske A. Bloemhoff.

Drok Van der Meer, Oosterwoolde.

Administraosie Stichting Stellingwarver Schrieversronte, Willinge Prinsstraat 10, 8421 PE Berkoop, till. 0516-451108, fax 451109.

Lidm./Ab.: f 22,50 in et jaor.

Losse nummers f 4,00.

ISSN 0166-7351.

D'r mag gien wark uut dit blad overneumen woden zonder schriftelik goedvienen van de mae-ker(s).

Foto's: blz. 5 Sietske Bloemhoff.
blz. 18, 19, 20 archief W.H. de Vries.
blz. 30 Fred Platje.

Foto omslag: De feestelike prissentaoosie van woordeboek diel IV (S-Z) op 21 feberwaori in Bank Berkoop. De schriever, dr. Henk Bloemhoff, sprekt de geneudigden toe. (foto Fred Platje).

Inhoud

Johan Veenstra

Jan en Maria: dé poppenaemen van 2000!

In Memoriam Lodewiek Hooghiemstra

Benny Holtrop

Twie Jouters

Lodewiek Hooghiemstra

De Jouwer

Pieter Jonker

Lodewiek zorgde veur rust en riegelmaat

Lodewiek Hooghiemstra

Boulevard of broken dreams

Otto de Vent

Lodewiek

Lodewiek Hooghiemstra

Nordisch

Sietske Bloemhoff

Et Kroontien

Klaas Knillis Hofstra

Bi'jpraot

Pieter Jonker

Veraanderings op til (1)

W.H. de Vries

De oorlog in de Stellingwarven - 27 -

Lodewiek Hooghiemstra

De woorden

Henk Bloemhoff

Oonze tael, oonze zorg

Wiebe Nijboer

Trouwen deden ze vroeger dichte bi'j huus

Krummelties

Henk Bloemhoff

Stellingwarfs Woordeboek diel IV verschenen

Jan en Maria: dé poppenaemen van 2000!

Et is now veur et zeuventiende jaor dat jim in *De Ovend* lezen kunnen wat veur naemen de oolden in et veurbi'je jaor an heur kiender geven hebben. En dit is mitien ok de laeste keer! De gemiente Et Vene is een schoffien leden ophullen mit et opgeven van de plaknaemen waor de poppies thuusheuren. Begriepelik vanzels. Ze hebben mit Diftar zoe'n grote strop daore, dat now zullen ze deur plakruimte in de kraante te besperen wel perberen om zodoende wat centen weeromme te verdienen. Mar... dat betekent wel dat een overzicht veur 2001, zonder de gegevens van Et Vene, niet betrouwber meer wezen zol. Dat daaromme is dit dan et aende van zeuventien jaor naemkundig onderzoek. Veur 2000 missen we, deur et gedoe van Et Vene, vanzels wel een stokmennig naemen, mar et beïnvloedet de uitslag d'r niet deur. Zoas haost altied hebben Jan en Maria et weer winnen. Van de zeuventien keer het Jan et bi'j de jongen zestien (!) keer winnen. Soms tegere mit een aandere naeme. Maria

het et in die zeuventien jaor twaelf (!) keer winnen. Soms ok tegere mit aandere naemen.

De gegevens kommen ok veur 2000 weer uut de rebrieken burgelike staand van de gemienten Oost- en West-Stellingwarf, Et Vene en Smalingerlaand.

Veur 2000 he'k mit mekeer 679 naemen opschrievend kund (19 meer as in 1999), 366 jongesnaemen (+ 17) en 313 maegiesnaemen (+ 2). Alle veurnaemen, die een kiend kreeg, bin weer mitteld.

De letters O, Q, U X en Z leverden disse keer gien maegiesnaemen op.

Van de topnaemen bi'j de jongen kwammen d'r drieje in 1999 ok in de top veur: Jan, Hendrik en Ruben. Bi'j de maegies weren dat d'r mar liefst zeuven: Maria, Esmeé/Esmeë, Anna, Daniëlle, Ilse, Michelle en Nynke. En dan now de toppers van 2000. Tussen haokies et tal keren dat de betreffende naeme in 1999 geven wodde as et doe ok een topper was.

jongesnaemen:

Jan	12 (12)
Marc/Mark	6
Rick/Rik	6
Hendrik	5 (9)
Stefan	5
Jacob	4
Jelle	4
Johannes	4
Peter	4
Ruben	4 (3)

maegiesnaemen:

Maria	6 (9)
Anniek/Aniek/Annick	4
Esmeé/Esmeë	4 (3)
Maaike	4
Anna	3 (5)
Daniëlle	3 (3)
Ilse	3 (9)
Kim	3
Michelle	3 (4)
Nynke	3 (3)
Sharon	3
Sigrid/Siegrid	3

overzicht over zeuventien jaor:

Om de vuuf jaor gaf ik tot now toe altied een totaaloverzicht. Dat kriegen jim now de alderlaeste keer vanzels ok. Hieronder dus de

absolute top-tien over de laeste zeuventien jaor. Stellingwarver naemgeving van 1984 t/m 2000.

jongesnaemen:

1. Jan
2. Johannes
3. Hendrik
4. Marc/Mark
5. Stefan/Stephan
6. Willem
7. Pieter
8. Dennis
9. Sander
10. Cornelis/Kornelis
Robin/Robbin

maegiesnaemen:

1. Maria
2. Johanna
3. Elisabeth/Elizabeth
4. Anna
5. Sanne
6. Rianne
7. Esmeé/Esmee/Esme/Esmay/Esmé
8. Cornelia
9. Esther
10. Lisanne

In Memoriam Lodewiek Hooghiemstra

Op 19 jannewaori 2001 raekte Lodewiek Hooghiemstra op 64-jaorige leeftied in et Wilhelmina-ziekenhuus in Assen weg, naodat hi'j in september veurig jaor ziek wodden was. De plechtig-hied bi'j et ofscheid in et crematorium 'De Boskamp' ston onder leiding van Klaas van Weperen, die op verzuuk van de familie et woord voerde. Et leek de redaktie van De Ovend goed toe om in een drietal bi'jdregen van Benny Holtrop, Pieter Jonker en Otto de Vent de schriever en Schrieversronte-mitwarker Lodewiek Hooghiemstra te gedaenken. De Ovend-redaktie het ok een viertal gedichten van zien haand uutzocht, die verspreid in dit nummer opneumen binnen. Op die maniere kuwwe een trouwe Ovend-mitwarker et beste ere doen.

De redaktie.

Twie Jouters

Lodewiek Hooghiemstra

Et is al weer meer as tien jaor leden da'k veur de eerste keer op 'e Meulehoeve kwam. Ik hadde verlet van iene die wat Stellingwarver wark van me korrigeren kon. Ik mos mar even langes kommen, hadde Pieter Jonker zegd deur de tillefoon.

Doe'k in de schure om et hoekien kwam van de boekestellings, zag ik him zitten an zien buro vol kraantknipsels, papperassen en een koppien thee: Lodewiek Hooghiemstra. Zien warkplak ston een betien appat van de rest. Zo leek et as bivakkeerde hi'j op een soort van eilaantien. Dat was best wel een betien symbolisch veur de feguur van Lodewiek.

We stelden oons veur en al gauw dee bliken da'k him kende. Hi'j kwam uut de Jouwer krek as ik. Al kwam hi'j uut een aander godsdienstig nust, ik wus tóch waor as zien volk woonden en dat hi'j uut een grote huusholinge kwam, krek as ik, want Rooms en Geriffermeerden hadden de grootste huusholings in die tied. Lodewiek keek mien wark nao, die eerste keer, en daor zol et niet bi'j blieden. Ik vreug me trouwens of hoe et kwam dat iene die krek zo Jouters was as ikke en die opgruid was mit een taeltien daj'

muuilik as 'geef Frysk' kwalificeren kunnen, zo perfekt et Stellingwarfs beheerste. Al gauw dee blieken dat zien liefde veur lezen daor een protte mit van doen hadde.

Dat ontdekte ik, doe'k him es een keer opzocht an de Marssteegde in Appelsche. Zien huus leek een burcht vol grotere en kleinere ditties en datties die hi'j niet votgooide, mar veural vol boeken, kraanten en tied-schriften. Boeken, d'r mos eerst een plakken vrijmaekt wodden op de baank zodat mien vrouw en ik een betien kreers zitten konnen. Al gauw was Lodewiek op 'e tekst over literatuur, daor as hi'j een formule van perbeerde te geven, wat him mar niet lokken wol. Wie kan dat wel trouwens?

Spietig was et dat Lodewiek zien huus veur mi'j een soortement van 'hol van de leeuw' wodde nao die eerste keer, vanwegen de tebakslocht die overal hong. Mien longen protesteren altied omraek a'k rokers integen komme.

Tóch kreeg ik nog een protte mit Lodewiek te maeken, meerstal op de Meulehoeve, awwe wark deurnammen dat hi'j veur me korrigeerd hadde. Ik kan niet zeggen dat et daorbi'j altied goed klikte tussen oons. Lodewiek hadde een eigenschap die ik mis: hi'j kon korrigeren en toegelieke van waj' schreven hadden beoordielen. Dat bin bi'j mi'j twee verschillende disciplines. Korrigeren het niks van doen mit et bedaenken van een verhael. Ik schrief altied veur de voest weg, grammatika, goeie spelling en schriefwieze bin dan even niet an de odder. Daor hadden Lodewiek en ik wel es wat gedoe over mit 'n beidend en dat was niet altied noffelik. Want Lodewiek ston op zien strepen. Driftig kon hi'j wezen, koppig ok. En omreden ik dat ok wezen kan akkedeerde et op zokke mementen niet altied liekegoed tussen oons. Hoe et kwam dat et altied weer bi'jlegd wodde, weet ik niet. Misschien omreden we Jousters weren, zoks scheidt soms een niet veur uutleg vatbere baand. Daenk bi'jglieks mar es an et feit daj' op een vekaansie in een veer laand iene uut jow dörp integen

kommen, iene daor aj' anders nooit 'goeie' tegen zeggen zollen en dan doe'j dat op zoe'n mement inienend wel. Zo zowat dus.

Doe Lodewiek ziek wodde, zocht ik mit hulp van zien mobieltien een keer of wat kontakt mit him. Ik hadde al gauw in de smiezen dat zien ziekte him noodlottig wodden zol, al hoopte hi'j zels in et begin nog op betere tieden. Hi'j wol nog es bi'j oons langes komme op 'e fiets ankem zoemer, zee hi'j begin december nog. In et ziekenhuus in Assen he'k him vlak veur de Kastdaegen een keer opzocht en fremd genoeg praotte hi'j doe inienend gien Stellingwarfs tegen me, wat hi anders wél altied dee, mar Jousters. Doe wus ik genoeg, in feite hadde hi'j et leven opgeven.

Lodewiek Hooghiemstra, een eigenaorige man, dat grif. Iene die him miskend vuulde, die idenen hadde daor as hi'j niet et meerste begrip mit oogstte bi'j aanderen, mar Stellingwarfser as een hiele protte Stellingwarfers. Ik hoeve van de zoemer dus niet op zien komst te waachten en dat dot best een betien zeer.

Benny Holtrop

Lodewiek Hooghiemstra

De Jouwer

Dörpien tussen meren,
laan'lik plakkiën van weleer,
veur borgers en meneren
haven van weerommekeer,

mit je fraaie torenspitse,
je Midstraot' en Et Zaand,
mit je tuun- en boerkeri'jen
bi'j' mien heit'- en memmelaand.

Mit je heerlik Heremastaote,
mit je febrieken van D.E.,
eertieds mar een vleckien op 'e kaorte
bi'j' now de stad van koffie en thee.

Jow Tolhuus en Tolhuusbrogge,
jow Zielroede en De Kolk
zagen daeg'liks hiel wat keren
'n protte fremd en eigen volk.

Plak van haever, tarwe, rogge,
van meulenties, tebak en vee,
van sloden, vaorten, broggen,
van boties, zeilen, vaaste ree,

mit je klokkemaakeri'jen,
je Rozebosk en Zommerdiek,
de warf van Auk'- en Eeltsjebaos
bin ie veur mi'j uniek.

Mit je drokke Jouster Merke,
je gezellighied en sfeer,
je Aachterom en R.K.-tsjerke
bin ie mien dörpien weer.

Vroeger mar een boereplakkiën
van grös- en bouwlaand, peerd en koe,
gruuide ie mit veul vaosie
naor grottestads-allures toe.

Mar et zeggien: Sin en wille
kinne oe sa folle tille,
dat is en blift veur jow van kracht;
daorum bin ie mien doevetille!

Lodewiek zorgde veur rust en riegelmaat

We staon mitmekere stille bi'j et wegraeken
van Lodewiek Hooghiemstra. Iederiene mit
eigen herinnerings, eigen gedaachten en
eigen gevulens. En dat is goed.

Lodewiek kwam op 1 april 1980 bi'j de
Schrieversronte an et wark. We hullen doe
tiedelik kantoor in de oolde ULO an de
Brinkstraote in Oosterwoolde. Wethoolder
Sjouk van Zandbergen en wethoolder Henk
Zwart vunnen aenlik dat wi'j gebruik maeken
mochten van een mitwarker die in de heufd-
arbeidsregeling zat van et Administratief
Centrum in Et Vene, laeter De Wouden-
groep.

Lodewiek woonde doe al in Appelsche, mar
warkte in Wolvege bi'j de Stichting Saemen-
levings-opbouw West-Stellingwarf. Hi'j hadde
et daor slim naor et zin, mar Oosterwoolde
was dichterbi'j.

Binnen de kotste keren maekte hi'j him de
Stellingwarver tael eigen. Niet allien beheer-
ste hi'j et Stellingwarfs schriftelik hiel goed,
mar hi'j praotte ok geef Stellingwarfs.

Naost algemien administratief wark legde hi'j
him toe op et wark veur et dokumentaasie-
centrum. Zien biebeltheekopleiding kwam
him goed van pas. Daornaost kwam et kor-
rektiewark van drokproeven en manuscrip-
ten. Lodewiek was altied nog stipt in zien
wark. Hi'j hadde een prachtig en dudelik
haandschrift. En as Lodewiek een opdracht
oppakte, dan warkte hi'j daor de hieltied mooi
rustig an deur. Al hadden we slim verschil-
lende neturen, hi'j was veur mi'j een hiele
goeie aanvulling. As ik in zeuven haosten
weer es een stok schrieven mos, gong hi'j et
in alle rust goed naokieken. En kwam et uut-
eindelijk altied weer goed. Dat schoeemees-
teren vun hi'j prachtig en ik, ik hadde d'r baot
bi'j. Lodewiek zorgde veur rust en riegelmaat.
Een mooi veurbield vien ik ok altied nog de
veurbereidings veur de sutelaktie, de huus-
an-huusverkoopaktie. Ok nao zien dienstver-

baand bleef hi'j mithelpen. Ik schreef alle vrijwilligers altied een brief mit et verzuuk om mit te doen. Nooit reageerde iene, want ze wussen dat Lodewiek toch nog wel bellen zol. En dat dee hi'j veurtreffelik. Vol overtuging perbeerde hi'j de meensken over de strepe te trekken toch mar mit te doen. En dat lokte altied: viefstig, zestig meensken deden dan mit. Et sutelen zels daar was Lodewiek ok nogal fanetiek in.

De Schrieversronte is een wereltien van kultuur, daar as Lodewiek Hooghiemstra him in thuis vuulde. Mar de Schrieversrontegemienenschap is ok een bescharmd wereltien waoras ok veur him een plakken was, ok al was hi'j wel es een keer nauw te hikken. Lodewiek hadde een butengewone belangstelling veur de literatuur en ok as schriever in et Stellingwarfs ontwikkelde hi'j him. Beeldende keunst, geschiedenis, klassieke meziek, zels schilderen en fotograferen bin et bewies van een hiele briede belangstelling. Hi'j sleug veur de Stellingwarver schrieveri'je ni'je wegen in. Hi'j leut zien dat een streektael him ok as kultuurtael ontwikkelen kan. Zien dichtbundel *Eilaand van glas* is daar een prachtig veurbield van. Hi'j was nauw betrokken bi'j et Schrieverskontakt en riegelmaotig publiceerde hi'j zien wark in oons tiedschrift *De Ovend*.

Achttien jaor het hi'j vol overtuging veur de Schrieversronte en veur et Stellingwarfs an et wark west. Daornao nog as vrijwilliger. Dat hebben we in him te warderen. An zien trouwe kommen naor oons kantoor in Berkoop is now een aende kommen, mar nog vaeke zal hi'j in oonze gedaachten bi'j oons wezen.

Pieter Jonker

Lodewiek Hooghiemstra

Boulevard of broken dreams

Doe ik nog een joongien was,
omtrent een jaor of negen,
hebb' ik vaeke dromen had
van mien laetere leven
as volwassen, slaegde man
in de grote meenskewereld.

'k Zol trouwen mit de liefste vrouw
van de hiele, hiele wereld,
en wonen in een prachtig huus
mit een grote tuun omgeven;
de kiender weren lief en kreers
en ik, ik hadd' een luzeleven.

Laest doe op 'e Scheveningse boulevard
de drokte om mi'j henne broesde,
docht ik iniend weer an die droom:
d'r was niet vule van terechte kommen,
't was nogal wat minder as verwaacht,
en 'k was etzelde kiend nog bleven.

Groter wel en meer erveren,
mar altied nog onvaast' en wif
hoe te slaegen in et leven,
- al zovule gong d'r mis -
en niet biester tevreden
mit de man die hi'j now is.

De Grote Maeker zet oons op 'e eerd'
gieniene geliekes an een aander;
d' iene krigt minder, d' aander wat meer,
elk moet him d'r mar mit zien te redden;
ie doen zo goed as meugelik je best,
mar niet altied slaegt wat aj' willen.

Lodewiek

Lodewiek kwam in oons leven deur de Schrieversronte. Dat was omdebi'j 1990, doe ik riegelmaotig op et buro was veur alderlei zaeken. Sund die tied hebben we hiel wat autoritties en fietstochies maekt. Zo bezochten we tegere de tenielschrieffkursus van Bouke Oldenhof in Oosterwoolde, de vergeerdings van de Fryske Kultuerried in Liwwadden en die van de Schrieversronte. Ok deden we tegere mit an de sutelaktie. Ok pikte ik Lodewiek op veur de aovens van et Schrieverskontakt of veur een literaire aovend argens in de regio. Ik kan niet zeggen dat oons gesprek gauw stoekte tiedens al die autoritties. As dat al es et geval was dan hoefde ik mar te vraogen: 'Wat veur boek bi'j' momenteel an et lezen, Lodewiek?' of we hadden wel weer gespreksstof. Zo bin ik in al die jaoren aorig thuus raekt in de literaire wereld van Lodewiek en is die wereld ok een betien mien wereld wodden: Frederik van Eeden, Jeroen Brouwers, Hella Haasse, de romans rond Keuning Arthur en zien Taofelronte en Evert Zandstra (veural zien trilogie speulend in de prehistorie: Het snoer en de kralen). En alderdeegst de wereld van de oolde Grieken en Romeinen is deur Lodewiek een betien dichter bi'j mi'j kommen. Op een gegeven moment stelde Lodewiek veur elk jaor een daggien uut te gaon. Zo zetten we op een dag of richting De Jouwer, Lodewiek zien geboortegrond. We stapten uut bi'j de Roomse kärke en de eerste die we daar troffen was... Lodewiek Hooghiemstra, een achterneve. Ok verkenden we de Kop van Overiessel en kuierden we deur et bosgebied van De lese. Op oons uutstappien naor et karkien van doomnee François Haverschmidt (Piet Paaltjes) in Foudgum, dronken we eerst koffie in Dokkum. We zatten nog mar krek doe we achter oons geploons heurden in et

waeter. We keken achteromme en daar peddelde de bekende Friese schriever en doomnee Ype Schaaf in een kano deur de grachte.

Op een tochien naor et Lauwersmeergebied stonnen we op iene van die dieken over et wad uut te kieken en vertelde Lodewiek dat hi'j een titel in gedaachten hadde veur een gedichtebundel over et gebied van de wadden: Gotsamme.

Uut de verhaelen uut zien jeugd is me veural bi'jbleven zien grote betrokkenhied bi'j de sport en dan veural et voetballen. Zo was Lodewiek as jongkerel mit zien bruur toeschouwer bi'j die legendarische voetbalwedstried van Et Vene tegen Ajax, waarbi'j Et Vene nao een hopeloos liekende achterstaand uutaendelik wun.

Ok maekten we verscheidene fietstochies. Lodewiek kende een tal vaaste routes: over Veenhuizen en Een richting Roden, even anstikken in et kefé in Roderesch en dan langs et stroomgebied van de Drentse Ao over Assen weeromme. Of een tochien over Gasselte en dan even anstikken bi'j et Ni'je Hemelriek. Vol trots leut Lodewiek oons riegelmaotig even weten hoevule kilemeters d'r die maand weer bi'j kommen weren op 'e teller.

Op een goeie dag vun hi'j mi'j de kandidaot om mit him mit te doen an de kwis 'Twee voor Twaalf'. We mossen een hiele list invullen, en doe we bericht kregen dawwe veurlopig niet an de beurt weren, zee Lodewiek dat et kwam omreden ik misschien wel wat te min hobbies en specialismen invuld hadde. Hi'j hadde d'r een stok of tiene invuld en ikke mar een peer.

Doe ik op 6 november mit Lodewiek naor et ziekenhuus in Assen gong, reden we op 'e weerommereize langs et hunebettien van Zeyen en dronken een koppien koffie bi'j et

Norgerholt. Ik realiseerde me dat et warschienlik oons laeste uutstappien was. We zollen nog een keer naor de Brocéliande, naor de bos van Keuning Arthur in Bretagne.

Op de dag dat Lodewiek in et ziekenhuus opneumen wodde, 6 december, ston d'r op 'e Stellingwarver Spreukekelinder et gedicht 'Aovend', een vertaeling van Lodewiek van Johann Wolfgang von Goethe:

*Stilte daelt over de huzen;
in de boomtoppen heur ie gien zochien wiend
de voegels in de bos zingen niet meer.
Nog evenpies waachten, dan ruste ik ok...*

Otto de Vent

Lodewiek Hooghiemstra

Nordisch

Nilfisk de Noorman
zien vingers
vreuren haost vaaste
in et ies
doe hi'j mit een grote
iezeren haoke
'n Ielk kiekende kabeljauw
de diepvrieskoolde
in ropte; beidend
wodden ze staorig
zo stief as een batte.

Gien geluud te heuren,
alliend et tjoekeren
van de iezige vlakte;
kabeljauwen en Noren
bin now ienkeer
niet zo praoterig...

Mar gelokkig hadde hi'j
niet veur niks viskt:
al hiette hi'j dan Nil-fisk,
in elk geval hadde hi'j wat
om himzels in leven te holen.

Et liekt wat op leven:
op een iezige vlakte
wat koolde, kraekende
geluden anheuren
en bliede wezen
mit een dooie visk,
om niet hielendal zinloos,
zo stief as een batte
en nooit wat echt zinnigs
zegd of daon hebbende,
et leven weer kwiet te raeken...

Sietske Bloemhoff

Et Kroontien

Dit keer kun jim een kienderverhael lezen van Harmen Houtman. Et verhael is ok opneumen in et schoelekraantien Uut de buse, dat speciaal bedoeld is veur de kiender van groep 5 en 6 in et basisonderwies in de Stellingwarven. Harmen schreef nóg een peer prachtige verhaelties veur die leeftiedsgroep daor ik slim wies mit bin. Jammer genoeg wodt d'r in et Stellingwarfs veur die hier krek nuumde groep niet zo veul schreven. An now toe schreef ok Anke Hoornstra heur mooie verhaelen over Pake Pepermintien, mar deur gebrek an tied komt ze daor eerst niet meer an toe. Bin d'r onder jim now goenend die ok wel aorigheid hebben om es wat veur kiender van een jaor of negen, tiene, te schrieven, graeg! Jim kun die dan naor de ofdeling Hiemkunde van de Schrieversronte toesturen.

De fluitketel

Mirjam en Abel bin krek uut schoele. Ze wo'n niet meer deur Mem ophaeld, want ze bin groot genoeg om allierend te fietsen. Mirjam is negen en Abel is zesse. Ze wonen trouwens ok hiel dichte bi'j schoele. Mirjam past op Abel.

As ze thuuskommen zien ze nog krek dat Mem de geragedeure dichte trekt. Ze poest en hiemt d'r van. De kiender lachen. Mem liekt wel op et peerd van omke Douwe dat hadde draefd het. De neusgatten van zoe'n dier staon dan wiedeupen en blaozen locht uut.

'Zol mem now ok zokke grote neusgatten hebben?' lacht Mirjam.

'Dat meuj' niet zeggen,' ropt Abel.

'Krek op 'e tied,' zegt Mem, want de kiender hebben gien sleutel.

'Wat hej' daor in die grote tasse,' vragt Mirjam.

Abel perbeert de tasse al eupen te trekken.

'Niet doen,' waarschouwt mem, 'daor zit een hiele mooie jurk in veur et feest op schoele.'

'Oonze schoele wodt honderd jaor oold,' ropt Abel, 'en now komt d'r een kloon. En ik doe ok mit an een minitrekker-race.'

'Mag ik et waeter veur de thee opzetten?' vragt Abel.

'Nee, dat doe ik,' zegt Mirjam, 'dat kun ie niet!'

'Vanzels kan Abel dat wel,' zegt Mem, 'ik vien et hatstikke mooi dat hi'j dat vragt.

Laeter, as hi'j allierend woont, moet hi'j ok theezetten kunnen.'

'En eten koken en ofwasken en stofzoegen,' gaot Mirjam deur.

'Stofzoegen kan ik al,' mient Abel.

Mem pakt de fluitketel en gefit die an Abel.

Hi'j wil de waarme kraene eupendoen, mar mem zegt dat d'r koold waeter in moet. Et gas maekt et waeter waarm.

Abel dri'jt de kraene flink eupen. As mem 'stop' ropt, dri'jt hi'j him weer dichte. Mem dri'jt et gas eupen en zet de fluitketel op et gaspit.

'Now moej' waachten tot hi'j fluit,' zegt

Mirjam. 'Dan is et waeter veur de thee klaar.'

Dat wet Abel wel en hi'j gaot in de grote stoel zitten. Hi'j is wat muui van et voetballen op et plein. Hi'j knikkebolt en even laeter slapt hi'j. Mem en Mirjam bin de kaemer dan al uut.

Abel droomt over de stofzoeger! As hi'j mit de slange zoegt, veraandert die opiens in een echte slange! De gele slange mit zwatte strepen et de krummen van de vloer op. Abel lat him van de schrik los. De slange krigt poties en lopt naor de bloempotten en vret een blad op. Hi'j vint et niet lekker en spi'jt et weer uut.

Dan lopt de slange naor Maxi, de kaeter. Die ligt te soezen. De slange dri'jt him hielemaole om Maxi henne. Maxi is niet bange, want hi'j

het de ogen niet eupen. Hi'j daenkt dat et de aarm van Abel is. Maxi vint dat noflik en begint nog hadder te knorren.

In zien droom zit Abel op 'e taofel en gooit een vaas omme. Gelokkig zit d'r niks in. Abel zien ti'jen liggen op de taofelraand, want hi'j is bange dat de slange him bieten zal.

De slange gaot bi'j Maxi weg en kropt op tien poten naor de keuken. Bi'j de stange van et gasfernuus klimt hi'j naor boven.

'Niet doen, niet doen, dat is hiete,' raost Abel.

Inienend begint de fluitketel te zingen. Een vassien over een trein die mar henne-en-weer-denne onder een tunnel deur ridt.

*Et treintien dat hen'-en-weer
de wierties doen him wel wat zeer,
mar dan komt op een goeie keer
de massienist mit waegensmeer.*

Abel schrikt, de slange schrikt en Maxi schrikt. Een fluitketel moet fluiten, niet zingen!

'Ik heb d'r genoeg van,' zegt de fluitketel, 'ik moet altied fluiten as et waeter hiete is. Van now of an wil ik zingen én springen!

Hi'j schoeft langzem naor de raand van et gasstel.

'Niet springen,' ropt Abel bange, 'Maxi gao daor weg.'

De fluitketel schoeft nog veerder en as hi'j op et raantien staot, springt hi'j...

'Maxi, Maxi, kom hier...' raost Abel en vaalt uut de stoel.

Hi'j wodt wakker en Mirjam en Mem kommer de kaemer in. Mit grote ogen kieken ze him van bovenof an.

Now het Mem niet allien grote neusgatten, mar ok al grote ogen, daenkt Abel.

'Et waeter kookt,' ropt Mem, 'heur ie dan de fluitketel niet!'

'De fluitketel zingt,' zegt Abel en komt overaende.

'Ie bin in de slaop valen,' zegt Mirjam, 'de ketel fluit al haost vuuf minuten.' Mem schinkt et waeter in de theepot. Abel is nog te slaoperig. Onder et theedrinken vragt Abe inienend:

'Mem, wat is aenlik waegensmeer?'

Mirjam en mem kieken mekeer verbaosd an.

Abel zingt:

*Mar dan komt op een goeie keer
de massienist mit waegensmeer...*

Klaas Knillis Hofstra

Bi'jpraot

(man zit an de bar, aandere man komt binnen)

Man Hee!
Hee Jo!

(gaot d'r naost zitten)

Hee Goed?
Ja Moh.
Hee Vrouw?
Jo Mwah.
Hee Kiender?
Jo Jah, jah.
Hee O.
Jo Drinken?

(Hee nikt en tuut de mond, Jo stikt twee vingers op)

(even stille)

(de barkeeper zet twee jonge mit ies henne)

(ze proosten niet, beidend nemen een slok)

Jo En?
Hee Och?
Jo Vrudinn'?
Hee Vot.
Jo Sneu.
Hee Ach.

(beidend nemen weer zwiegende een slok)

(Hee zet lege glas daele en staot op)

Hee Lekker bi'jpraot
Jo Ja.
Hee Heui.
Jo Heui.

(Hee lopt bar uut)

(Jo stikt ien vinger op)

Veraanderings op til (1)

Op donderdagaovend 18 jannewaori orgeniseerden Harmen Houtman en Wiebe Nijboer op verzuuk van et bestuur weer aovend veur de Stellingwarver schrievers en schriefsters en ere belangstellenden veur de Stellingwarver schrieveri'je. Een kleine dattig meensken kwammen d'rop of. Nao et schoft was d'r gedaachtewisseling mit de ni'je Ovend-redaktie en veur et schoft hul Pieter Jonker een inleiding over de veraanderings binnen de uutgeveri'je, daor as et bestuur in december toe besleuten hadde. Et leek de redaktie goed toe om die inleiding in De Ovend op te nemen.

In 1998-1999 het et bestuur van de Stellingwarver Schrieversronte een diskussie op gang brocht binnen de verschillende Schrieversronte-geledings an de haand van et zonuumde 'Praotpepier over et uitgeven van Stellingwarver boeken'. Et stok wodde bepraot in een overleg mit de boekwinkels, een overleg mit de schrievers, in et bestuur, in de planningskemmissie, in de Advieskemmissie, in de Warkgroep Publiciteit en in et warkoverleg. Drekte anleiding veur dat praotpepier was een onderhoud van Oene Bult en Lodewiek Hooghiemstra mit de veurzitter van de Schrieversronte en de schriever van dit *Ovend*-stok. Dat praotpepier gong o.e. over hoe moet et bestuur ommegaon mit manuscripten, hoe kan et literair klimaat veur et Stellingwarfs anvierterd wodden, wat moet d'r verbeterd wodden an leesbevoddering, promotie, publiciteit en distribusie van et Stellingwarver boek en hoe kun de raandveurweerden verbeterd wodden.

Van alle gesprekken bin verslaegen maekt en op basis van die verslaegen is in maart 1999 de zonuumde Antwoordnota deur et bestuur vaastesteld.

In diezelde tied wodde een begin maekt mit besprekings mit oonze subsidiegevers angaonde de taeken, die as nog deur de Schrieversronte uutvoerd wodden kunnen zollen mit geld van de gemienten en de perveensie. De gesprekken stoekten op een

bepaald mement en et leek d'r op dat niet iederiene mekere goed begreep. In de zomer van et jaor 2000 het dr. Piet Hemminga, bestuurskundige in dienst bi'j de Friese Akademie, de opdracht kregen om es te kieken hoe as alle gesprekken weer goed op gaank kommen konnen. De Schrieversronte mar ok de gemienten kregen stof tot naodaenken om et mar even hiel vrundelik te zeggen. Et bestuur van de Schrieversronte het heur veurnemen om heur te richten op de kritiek op heur eigen orgenisaosie, die as in et rappot Hemminga verwoord staot. Daornaost bin d'r besprekings west mit de gemienten over de budgetoverienkomst veur et jaor 2001 en over een preambule bi'j die budgetoverienkomst die de ni'je richting en de ni'je veurnemens angeft.

De gemienten willen de kommende jaoren wel es wat aandere accenten zetten kunnen as et gaot om et subsidiëren van de Schrieversronte-aktiviteiten. De gemienten verschillen onderling daor ok nog in, mar d'r is ofpraot dat zoks niet hoeft te leiden tot een 'scheiding der geesten'. Et bestuur van de Schrieversronte wil de bestaonde aktiviteiten kritisch tegen et locht hollen, want d'r komt de kommende jaoren niet meer geld bi'j en d'r zullen toch ok extra taeken uutvoerd wodden moeten, wiels d'r aenlik ok al jaorenlaank spraoke is van overbelasting. Dat zal d'r veur zorgen dat et bestuur bepaolde keuzes veurbereiden en maeken moet. Dat dot soms van

au. Ie kun een aktiviteit stopzetten, ie kun een aktiviteit overdregen an de marksector of ie kun een aktiviteit overdregen van et buro van de Stichting naor vri'jwilligerswark. Want et is dudelik dat d'r ruimte kommen moet om de ni'je verlangens ok een kaans te geven. In dat perces daor zit et bestuur now middel in. As extra opdracht het et bestuur van de gemienten et verzuuk kregen om dudeliker een scheidung an te brengen tussen et instituut (et professionele wark) an de iene kaante en de achterban (et briede dreegvlak) mit et vri'jwilligerswark an de aandere kaante.

Et bestuur is d'r ok achter kommen dat de beeldvorming somstieden niet goed is. Een bepaolde warkwieze wodde allange deurvoerd, wiels de gemienten daenken dat in een bepaolde aktiviteit nog vusen te vule of vusen te min tied zitten gaot.

Now is et netuurlik niet zo dat et bestuur uutverkoop hoolt en alles bi'j de weg zet of dat de gemienten een totaole veraandering van de taeken willen. Bepaolde taeken moe'n meer tied en ommedaenken kriegen, de overbelasting moet deur de stichting zels oplost wodden. Netuurlik zullen d'r ok zaeken wezen waor et bestuur onverkot an vaasteholen wil. As bewezen wodt dat de veraanderingsgezindhied groot is en in flinke daoden omzet wodt, dan mag et bestuur ok van de gemienten verwaachten dat zi'j berusten in et overaende holen van bepaolde zaeken waoras de Schrieversronte an hecht. Dan mag van de Schrieversronte verwaacht wodden dat de onderbouwing daorveur hiel stevig is en dat zoveul meugelik toch reken holen wodt mit de verlangens van de subsidiegevers.

In grote lijnen zoj' zeggen kunnen dat de gemienten bi'j bepaolde aktiviteiten et gevuul hebben dat zoks niet langer de eerste verantwoordelijkheid is veur de Schrieversronte-beroepskrachten, mar dat zoks meer vereningsaktiviteiten binnen. Of dat bepaolde taeken lichtkaans ok wel argens aandere plakvienen kunnen.

As jim disse gedaachtegangen nog even vaasteholen, dan neem ik jim even mit naor alle uitgeef-aktiviteiten van de Stellingwarver Schrieversronte.

Dattig jaor leden verscheen et eerste, echte Stellingwarver boek: *De Oolde Pook*, een initiatief van Henk Bloemhoff in saemenwarking mit de familie van Bergveld en de Culturele Raod Oost-Stellingwarf. Doe een jaor laeter de Schrieversronte opricht wodde, was netuurlik de vraoge naodat we van de regionaole omroep schopt weren: 'Hoe kuwwe et Stellingwarfs nog aandere bruken?'. Kursuswark, een tiedschrift, rebrieken in kraanten, boeken uitgeven en nuum et mar op. De eerste jaoren ien boek in et jaor mit eigen geld van de schrievers. Die mossen dus niet aliend een goed manuscript inleveren, mar ok heur eigen geld, opdat de reken van de drokker betaeld wodden kon. As et boek goed leup, kwam et geld weeromme, aandere niet. Staorigan gong et bestuur geld lienen bi'j de regionaole baanken, eerst wel rente-vri'j, mar laeter wollen de baanken dat niet langer. Ze wollen liever een sponsorbedraggen geven. In september 1980 was et bestuur nog persoonlijk anspraokelik veur lienings mit een weerde van 40.000 gulden. In 1980 was 40.000 gulden hiel wat meer as in 2001!

De uitgeveri'je is uut nood geboren, omreden aandere d'r gien brood in zaggen. Et risico is en was te groot. Daor waor we saemenwarken konnen mit aandere uitgevers het et bestuur dat altied daon, want et bestuur het nooit zegd dat zi'j zels zo neudig mossen, mar zolange aandere disse taeke niet goed oppakken, wil et bestuur een uitgeveri'je overaende holen. Et bestuur het altied een peer belangrieke visies had:

1. Liever 1000 boeken in et Stellingwarfs veur een tientien onder de meensken as 500 boeken veur twintig gulden, m.a.w. taelbevoddering deur boekverkoop deur betaelbere priezen. Awwe neffens de rekenschema's van de officiële uitgeveri'jen warken zollen,

dan zol een prozaboek van 144 pag. niet f 24,90 kosten mar tegen de honderd gulden. En dan moej' zeker weten daj' duzend boeken verkopen kunnen veur die pries.

2. Een grote verscheidenhied an genres perberen te ontwikkelen: naost boeken mit proza en poëzie, mit literatuur en lektuur ok boeken over de geschiedenis en de volkskunde van Stellingwarf. Veerder de naodrok op boeken op et terrein van studie naor de tael: woordenboeken, vaktaele-boeken, veldnaemeboeken, publikaosies over grammatika, spelling enz. enz. Alderdeegst boeken over de beeldende keunst en netuur en laandschap van oonze streek en niet te vergeten kienderboeken en publikaosies veur et zingen in et Stellingwarfs, boekies veur et karkewark. Boeken schreven deur ameteurs naost boeken schreven deur wetenschoppers.

3. Altied streven naor kwaliteit qua inhoud en taelzorg in alle genres as et now gaot om literatuur en lektuur dat dot d'r niet toe.

4. As aandere bereid binnen om et risico van een uitgifte veur heur reken te nemen, is de Schrieversronte bereid om mit te helpen deur heur distribusiemeugelikheden: sutelaktie, verkooppunten, rechtstreekse verkope. Al blift netuurlik et streven van goeie kwaliteit ok bi'j distribusie altied een belangriek criterium.

5. We hoeven gien weenst te maeken. De bestsellers maeken de uitgifte van muulik verkoopbere boeken meugelik, mar die laesten kun wel hiel belangriek wezen om de riseltaoten van onderzuuk publiceren te kunnen.

Die vuuf utgaankspunten bin ok vandaegede-dag nog slim belangriek, mar netuurlik is et goed dat de vraoge steld wodt: Is de uitgeveri'je van Stellingwarver boeken nog wel een taek van de Schrieversronte? Zo ja, welke eisen wo'n daor dan an steld en moe'n overheden daor nog geld in stikken? In 1982 wodde de subsidie op boeken hal-

veerd van f 2.500,-- naor f 1.250,--, butendat gavven de subsidiegevers an dat ze niet langer wullen dat de overheden risico leupen in een tekot in de exploitaosie van de Stichting Stellingwarver Schrieversronte. Et bestuur het doe een oplossing zocht in et oprichten van een ni'je Stichting: Et Boekefoons. As de uitgeveri'je over de kop gaon zol, dan zollen de gemienten en de Schrieversronte zels daor gien schae van ondervienen. Et bestuur van de Schrieversronte vormt overigens ok et bestuur van de Stichting Et Boekefoons.

D'r wo'n de hieltied subsidie- en sponsorbedregen lospeuterd om bepaolde boeken uitgeven te kunnen naost dat de gemienten en de perveensie de uitgeveri'je indirekt ok subsidiëren. Indirekt deurdat Pieter Jonker tied in de uitgeveri'je stikt naost ok administratieve ondersteuning en DTP. Alle aandere kosten (b.g. porto, fotokopieerkosten enz.) bin altied strikt toerekend naor et Boekefoons. Alderdeegst is et zo dat een groot pat van de automatisering van de Schrieversronte betaeld is deur Et Boekefoons.

Pogings van de Schrieversronte om de uitgeveri'je over te doen an dadden is niet slim realistisch. De Friese Pers Boekeri'je (doe nog onder leiding van Wielinga) het angeven dat ze allind interesse hadden veur twie auteurs: Vrouw Hof en Johan Veenstra. De rest kunnen we wel hollen. Uitgeverij Van der Berg in Enschede wil ok wel krenten uut de bri'j, mar zien eigen uitgiften bin niet altied toonbeeld van keurig verzorgde boeken.

Een gezaemenlike Nedersaksische uitgeveri'je is d'r ok nog niet. D'r bin twie initiatieven west veur een gezaemenlik tiedschrift: *'t Swieniegeltje* en *Pennevogel*. Beide mislokten omreden et groepien liefhebbers in ere streektaelen vusen te klein was en is.

Et bestuur het et gevuul dat de subsidiegevers lichtkaans een betien een striktere scheidung willen tussen et uitvoeren van redaktiewark veur de uitgiften van boeken

en et boeke-uitgeefbedrief zels. De uren veur et zaekelik runnen van de uutgeverijje zollen meer en meer toeschreven wodden moeten an de uutgeverijje zels of an bepaolde projekten binnen de uutgeverijje. Et bestuur wil op dat terrein zien uterste best doen en het direktieur Gert Sjoerdstra van drokkerijje Van der Meer in de aarm neumen as adviseur om te kieken wat as d'r te verbeteren vaalt. Et bestuur blifft van miening dat een eigen uutgeverijje et beste garandeerd dat alle boeken, die de St. Stellingwarver Schrieversronte van belang vint op basis van et eigen wetenschappelik onderzuuk enz., ok uitgeven wodden kunnen. Een eigen uutgeverijje moet ok gezond wezen, dus bestsellers moeten ok in et pakket blieven, anders dri'jt de zaeke vaaste.

Mar et streven blifft d'r veural ok op richt om aandere uutgeverijjen te interesseren om ok uitgiften in/over et Stellingwarfs of op et terrein van de regionaole kultuur uut te geven. Veerder is et belang van saemenwarking mit aandere uitgevers/instellings van betekenis. Een goed veurbielid is et *Bronnenboek van Stellingwarf* en et boek van Jan de Vries *Van Riet en Rotan*.

Een hiele protte tied besteden an de uutgeverijje hoolt automatisch in dat et ten koste gaot van tied veur aandere aktiviteiten. Daar zal dus een goed liekwicht in vunnen wodden moeten. Et bestuur het al de volgende maotriegels neumen:

a. buten bezwaor van de uren van de Schrieversronte wo'n brocht

1. et redaktiewark an de uutgifte van de Stellingwarver Spreukekelinder wodt ofstoten. De uutgifte zels was al et risico van uutgeverijje Van der Berg. Et redaktiewark komt now volledig veur reken van Van der Berg. De uutgeverijje blifft wel veur een pat belast mit de distribusie, mar daor staon dan ok inkomsten tegenover;

2. de koördinaosie van de organisaosie van de sutelaktie wodt hielendal overheveld naor et vri'jwilligerswark. Sutelen is op himzels netuurlik al vri'jwilligerswark, mar et buro stak daor ok nogal wat tied in;

3. et redaktie- en korrektiewark van de Stellingwarver Boeekraante *Twie pond 'n stuver* wodt uutbesteded en wodt niet langer deur et buro daon. De terieven van de adverteensies gaon in twee jaor tied mit 30% omhogens;

b. d'r wodt saemenwarking zocht mit ere instellings/uutgeverijjen;

c. d'r wo'n projekten bedocht die zels-supporting wodden, de uren wo'n toeschreven naor et projekt (Projektmanagement). Veurbeelid: et boek *Archeologie van Stellingwerf* van de haand van drs. E. van Ginkel en drs. S.W. Jager.

(ankem nommer et twiede pat van disse inleiding)

De oorlog in de Stellingwarven - 27 -

In oflevering no. 26 hewwe lezen kund, dat die Duutse Hauptman Von Ankum Frank op 2 augustus 1940 deur 'Bello' daele scheuten wodde en mit zien hontien bij Jelsum tegen de grond gong en ok dat hi'j votbrocht wodde op et 'Ehren-Friedhof' in Liwwadden.

Iederiene het netuurlik wel begrepen, dat dit niet plakvunnen het op 5 augustus 1949 zo as in oflevering 26 uut de doeken daon wodde en waor disse vergissing in et stokkien raekt is, is me niet dudelik. Hi'j het beslist gien negen jaor boven de grond staon om et mar zo uut te drokken. Doe we wat veerder in de tied kwammen, hewwe mitmaekt, dat et ok wel aandersomme kon en dat 'Bello' an de verliezende kaant ston. Dit wodde oons dudelik op een mooie zundag-

middag in juni 1940 op om percies te wezen, de 23ste juni. Et was een betien bruuierig weer mit wat staepelwolken en et was drok bij et zwembad an De Lende dat Ni'jhooltpae doe nog riek was. Jammer dat et laeter totaal vernield is.

Ik was destieds dattien jaor en mit een ploegien weren we daor ok te zwemmen, doe we vliegtugen heurden. Normaal hadden we daor hielemaole gien andacht an schonken, mar inienen wodde d'r aachter een dikke wolke ommeraek scheuten. Ik wete sekuur dat ik op mien gelozie keek en dat et kwat veur viere was en om wat veur reden, dat weet ik now niet meer. Op etzelde mement, kwam d'r een vliegtuug naor beneden en twee aanderen, die vule kleinder weren, vleu-

Verbiesterd staon Duutse militairen op 2 augustus 1940 bij Jelsum te kieken naor de overblyfsels van de Messerschmitt BF 109 van Von Ankum Frank.

Dit bin de restaanten van de Bristol 'Blenheim' MK 4, (Bello) die op die zundagmiddag 23 juni 1940 daele kwam bij Willemsoord.

gen weg et noorden in. Laeter op de dag heurden wi'j dat et een Ingels vliegtuug west was en dat et daelekommen was percies op de Friese/Overiesselse greens bij Willemsoord vlakbi'j de spoorlijn naar Stienwiek op laand van boer Groen. Et vliegtuug was totaol utmekere sleugen en tussen de stoken en brokken vunnen de bargers de verschrikkelik utmekere scheurde resten van de drie mannen die as bemanning hier dienst in daon hadden.

Op deensdag 25 juni veur de middag om negen ure henne bin ze mit Duutse militaire ere votbrocht op et begreefplak in Willemsoord. Neffens, een percesverbaol van de burgemeester van doe van Stienwiekerwoold, de heer F.M. van Panthaleon, Beron van Eck, weren d'r dattig ruten in de naobi'jhied sprongen en van de boer Van Bult was 1000 kilo huj' verbrand.

Mar wie weren zij die in dat vliegtuug zatten en waar kwammen ze weg? Hierveur moeten we naar de vliegbasis Wattisham in et graafschop Suffolk. Op dit vliegveld was in 1940 et 107^e Squadron, 2^e Groep R.A.F. bomber command stationeerd, uitrust mit de twiementorige Bristol 'Blenheim' bommewarpers en verkenners. Zo om-en-de-bi'j et middagure

henne was de Bristol 'Blenheim' MK 4, reg. no. R 3688, letters OM, los van de statbaene van vliegveld Wattisham, veur een verkenningsvlucht boven Nederland. De piloot van de R 3688 was de twintig-jaorige Pilot Officer Stephen George Esson uut Banchory in Ingelaand. Hi'j was een hiele sportieve jongkerel en lichtgewicht bokskampioen van et graafschop Kincardineshere. De twiede man an boord was de ok twintig-jaorige observer (navigator) Pilot Officer James Johnstone Tozer, een Noord-ler uut Finaghy en de dadde man, die de bemanning kompleet maekte, was de 21-jaorige Schot Sergeant George Ross Murchison. Hi'j hadde een opleiding had veur radiotelegrafist en bediende dus de radioapperaten en in geval van nood mos hi'j dienst doen as schutter achter de vliegtuug-mitrailleurs. Via de vlocht van de kust of over midden-Nederland kwammen ze om ongeveer 15.45 ure henne boven Willemsoord en omgeving en daor inienen kwammen ze die twee Duutse Messerschmitt BF 109 jaegers tegen, die vanuut de zonne anvullen. Dat de jongkerels van de Blenheim (een 'Bello') heur nog mit haand en taand verdiedigd hebben, is bewezen deur et feit, dat doe we in de nao-oorlog-

Een dag of wat laeter, op 2 juli 1940, kwam d'r weer een Blenheim naor beneden in oons laand. De P 6895 kwam telane bij Veenhuzen (gem. Heerhugowaard) in Noord-Hollaand.

se jaoren op et plak waar de brokken van et vliegtuug legen hadden in de grond een onderzoek instelden, deur oons doe ofscheuten Ingelse petroonhulzen vunnen binnen. Et het disse jongkerels niet helpen mocht en ze bin niet weer op Wattisham weeromme kommen en wij hadden in oonze omgeving et eerste lochtgevecht mitmaekt. Wij zollen et laeter nog verscheiden keer mitmaeken. De stoffelike overschotten van disse drie jonge mannen was zo verschrikkelijk weinig meer over, dat ze bin in iene kiste begreven, mar d'r bin wel drie grafstienen bruukt, en omdat die uiteindelijk op ien graf staon, staon ze stief tegen mekeer an.

1941

Et jaor 1941 zol tijdens de duur van de Twiede Wereldoorlog een jaor wodden, waarin beslissings valen zollen, die uiteindelijk de ofloop van de wereldbrand veur oons in geunstige zin beïnvloeden zollen. An now toe, nao de val van West-Europe, hadde Ingelaand hielemaole allienig staon in de stried tegen een oppermachtige vi'jaand en zwaore offers brocht. Et ienige wat Ingelaand nao de teroggetocht uut Frankriek via Duunkerken hadde doen kund, was de vi'jaand an te pakken op zee en in de locht. Et leger was hielemaole ontredderd en mit achterlating van al zien materiaal uut Frankriek weeromme kommen. Dus dat mos hielemaole opni'j uitrust wodden. De monsteraachtige stried,

die Ingelaand voerd hadde in de naozoemer en haast van 1940 hadde een stried west mit de rogge tegen de mure. We doelen hier op de lochtslag om Ingelaand, die Duutslaand zien eerste nederlaoge bezorgde. De hiele wereld, ok wij volgden disse worsteling mit hope en vreeze, want uiteindelik zol et bestaon van de hiele vri'je wereld ofhangen van et feit, wie as winner uut de stried kommen zol. Gelokkig veur oons, wodde et een nederlaoge veur Hitler, mar achterof begrepen we pas, dat et op et nippertien west was. Et uuthooldingsvermogen van de Ingelsen, die zowel in vliegtugen as ok in mankracht veerweg de mindere weren van Duutsers, was verbaozingwekkend west. Nao ofloop van de lochtstried boven Ingelaand benaodrokte de Ingelse premier van doe Winston Churchill dit mit de historische woorden: 'Nog nooit hebben zovelen zoveel te danken gehad aan zo weinigen'. In 1941 kwam daor veraandering in, in die alliendstried van Ingelaand, deur de invaal van Duutslaand in Ruslaand op 22 juni 1941 en zodoende kreeg Ingelaand een bondgenoot. Op 7 december 1941 was et weer raek deur de aanval van Japan op Pearl Harbor (USA). Dit brocht Japan an de ziede van Duutslaand en Italië en mit drienend weren dat dan de zonuimde 'Asmogendheden'. De verenigde Staten van Noord-Amerike, de U.S.S.R. (Ruslaand) en Groot-Brittannië en de Dominions nuumden heur: 'De geallieerden'. Hiermit was op 7 december 1941 officieel de Twiede Wereldoorlog uutbreuken. Wij zegen dat now wel, dat op 1 september 1939 mit de invaal van de Duutsers in Polen de Twiede Wererldoorlog uutbreuken was, mar dat is hielemaole niet waar. Tot 7 december 1941 beparkte de stried him nog de hieltied op grondgebied binnen de greenzen van Europe. Disse opsomming was warschienlik een betien vervelend, mar dit mos even, omdat et in mien volgende oflevering belangriek is, wat de regio angaot.

Lodewiek Hooghiemstra

De woorden

De woorden die nog geboren wodden moeten
wiegen op zaachte golvevoeten
over et spiegelend waeter van mien jeugd.
Et waeter staot stille, et waachten
is op et opkommen van gedaachten
die de stormwiend hifikend' weegt,
wiels hi'j wolken loslat, gries en grauw,
of wiede lochten, hel en blauw.
'k Heure de rietkraggen soezende zingen
van al de zaachte en hadde dingen:
van zunne en regen, van wolken en wiend
en hoe aj' dat vuulden as kiend,
van stormvoegels bi'j de brogge,
koenen en schaopen in de greiden,
et lange grös daor de wiend in wij'de,
mit zunne en wiend in de rogge
scheuvelend' of verend' over de meren,
en van al wat aj' erveerden
as vaaste, sterke baand
mit de jaorgetieden van dit laand.

Oonze tael, oonze zorg

bi'jnaemen veur dörpsbewoners

Et leek mi'j wel aorig om es veur jim bi'j mekere te zetten hoe jim allegere hieten. Schrik niet, et blift allegere wel wat overzichtelik want et gaot niet om jim gewone veur- of aachternaemen mar hoe as jim as inwoners van een dörp anduded wodden. Now was et zo dat pattie inwoners van sommige dörpen per familie vroeger bi'jnaemen hadden. Veural Noordwoolde ston d'r om bekend. Mar de riegel naemen die douk volgt bestaot niet uut bi'jnaemen van losse personen of personen uut ien en dezelde familie, mar geft de bi'jnaemen van de groep van meensken die Noordwooldiger binnen, Ni'jberkoper en gao mar deur.

Dit stokkien het niet et doel om die bi'jnaemen allemaole weer in levendig gebruik te brengen. Mar in een tied waarin we volop praoten over Stellingwarver identiteit misstaot een stokkien niet over hoe meensken vroeger de bewoners van de verschillende dörpen wel anduudden.

Et materiaol veur et Stellingwarfs Woordeboek is netuurlik mien bron. D'r is veur et woordeboek niet slim uitvoerig naor bi'jnaemen zocht, mar op ien kaortien (Stell.x 188) vien ie wel de vraoge: 'Welke bijnamen hebt u voor de bewoners van uw eigen dorp en die van de omliggende dorpen?'. Now, daar kommen ze zoas de meensken ze opgeven hebben; tussen haokies staon de plakken daar de andudings weg opgeven binnen. In een peer gevallen hebben inkelde personen zels, buten de vraogekaorties omme, mi'j van raad veurzien. Daank daarveur.

Berkoop

- *tobbeschieters* (Nbk, Np, Nw, Obk)
- *tonneschieters* (opgeven deur Friestaeligen uut Ooldehoorn, vlak over de Kuunder)
- *Berkoper tobbeschieters* (Ma, Obk)

Jim zien, de meniere van zeggen kan mit of zonder de anduding 'Berkoper'. Zoe'n anduding kan bi'j de ere naemen die hier volgen in et daegelikse gebruik ok de hieltied wel veurkommen, mar ik nuum him allienig mar as de infermaanten him inderdaod ok gavven.

Naost 'tobbeschieters' of 'Berkoper tobbeschieters' komt ok de anduding 'Berkoper boer' veur, mar dat is gien anduding veur iene van Berkoop, mar 't gaot hier om een ('schie't)reiger. De anduding wodde van Buil en De Haule uut opgeven. De anduding zegt wel wat over hoe d'r soms tegen Berkopers aneken wodde. In Buil mossen ze niet zovule van Berkoop hebben, zo vernammen we in Buil.

Buil

- *wottelwieders* (Np)

De Fochtel

- *knollen* (Db)

Der Izzerd

- *bultbewoners* (Dho)

De Hoeve

- *zaandhaezen* (Dho)

De Miente

- *hutteproesters* (Joop van Lier geft op dat dit veural zegd wodde van meensken uut de plaggehutten van vroeger weg; as de kachel braande rookte et soms binnen meer as

buten! Dan kwammen ze hoestende en proestende de hutte uut. De benaeming wodde vaeke bruukt om zien te laoten dat et om wat minderweerdig volk gong.)

De meensken uut dit plak he'k van vroeger gien aandere bi'jnaemen van, mar wel he'k via oons mem van mien beppe (van Oosterwoolde, laeter in Ni'jberkoop) dat ze van Mientigers zeden dat die een groete veur de kop hadden. Dat kwam van de vechteri'jen mit messen. An now toe ha'k zoks wel heurd over meensken uut Runen, over Drenten in et algemien en over Stienwiekers, mar bi'j oons weg nog niet. Zollen d'r meer dörpen west hebben, daar die groete as een soort herkenningsteken veur gullen het? Ik vraag mar!

Donkerbroek

- *broeksters* (Db)

Haule

- *korappen* (Dhau)
- *Hauler korappen* (Db)
- *Hauler rapen* (vroeger zegd deur jongen uut Haulerwiek tegen die van De Haule) (Dhau)

Haulerwiek

- *Haulerwiekster bruuntsjes* (vroeger reageerden jongen van De Haule hier mit op die uut Haulerwiek as die heur uitmaekten veur Hauler rapen) (Dhau)

Langedieke

- *koekebieters* (Nbk)
- *Langediekemer koekebieters* (Nbk)
- *koekevreters* (Nbk)

Makkinge

- *koekebieters* (Ma, Nbk, Np)
- *Makkingester koekebieters* (Nbk)
- *koekehappers* (Np)
- *koekevreters* (Ma, Nbk)
- *Makkingester koekevreters* (Ma, Nbk)

Ni'jberkoop

- *stobbeschieters* (Nbk)
- *Ni'jberkoper tonneschieters* (Ma)

Noordwoolde

- *broggewippers* (Dho, Nbk, Np, Nw)
- *veldhutters* (Dho, Dmi, Np, Nw), ok wel *veldutters* nuumd (Dmi, Np, Nw) (hier wodden meensken mit anduded van 't Westerse en Oosterseveld bi'j Noordwoolde, van De Miente bi'j Noordwoolde of nog argens eers buten et eigenlike plak Noordwoolde weg)

Ooldemark

- *stoepeschieters* (Bdie)

Oosterwoolde

- *kaampsters* (veur bewoners van de Hiddekaamp) (Ld, Ow)
- *kaampers* (etzelde, Ow)
- *huttenburgers* (meensken die woonden an et pattien vanof Klaozinge naor de Molenweg) (Ld, Ow)

Et vaalt op dat veur lang niet alle dörpen bi'jnaemen opgeven binnen deur de infermaanten van et Stellingwarfs Woordeboek.

Misschien is d'r nog wat over et heufd zien, mar et zal toch in grote lijnen wel zo wezen dat in westeik West-Stellingwarf disse bi'jnaemen veur de meensken in verbaand mit heur dörp niet veurkwammen.

Signalen uut o.e. Ni'jtriene en van de woordeboekgroep van Spange wiezen daar op. De meensken uut Spange schreven mi'j indertied dat inkelde personen wel es anders nuumd wodden as dat ze eigenlijk hietten, mar dat d'r gien bi'jnaemen binnen zoas 'Zwols blauwvingers' of zo.

Mar wie van jim anvullings het wodt hierbi'j nuugd die an mi'j op te sturen.

reakties

Op mien eerdere stokkies in *De Ovend* kreeg ik weer verschillende reakties. Tine Dekker, van vroeger uut Berkoop, schrift, krek as al eerder deur anderen daon is, over de hoeplatente, een kermisattractie die sommigen nog van vroeger bekend is uut Berkoop. In 1932 het Tine de jaormark daar veur 't laest mitmaekt. Doe ston de hoeplatente op et plak daar now de geite op zien vaaste plakken

staot, schrift Tine. Et vul niet mit om een priesien te kriegen, vun ze. Ze mient dat et hekke van de hoeplatente niet hoger was as hoog uut 90 cm. Tine Dekker reageert ok op de uitdrukking 'een zaandwinkeltien hebben', wat betekent 'overleden wezen, op et karkhof liggen'. De uitdrukking het heur op herinnerings brocht over een hiel aander 'zaandwinkeltien', daj' letterlik nemen moeten: 'In vroeger jaoren wodde d'r wel wit zaand kocht. Hoe vaeke zollen ze mien heit niet vraogd hebben om een kroje vol wit zaand. Om de straoties mit in te dweilen, veur de naoden tussen de gele stienties of rooie estrikken tegelties. Laeter bin die wel verdrongen deur grote tegels die beter op mekeer ansleuten, mar doe nog niet. In 't Gelderse, waor ik belaan- de nao mien trouwen, verkochten ze zels wit zaand in zakkies om de klompen mooi te schoeren, en dat brukten ze ok veur melk- bussen te schoeren (...)' 'Och', schrift Tine, 'de meersten bin die tied vergeten, mar ik as oold meenske verget zoks niet!'

De heer Sj. Sloot van Appelsche schrift dat hi'j slim volgt wat d'r zoal in *De Ovend* staot: 'Daor las ik in 'Oonze tael, oonze zorg' over wat een 'stienotter' was. Mar wi'j zeden tegen dat kalf wat een koe verwurpen had, een *slak* of *slakke*. Et was een abortus en daor weren de boeren doodsbenauwd veur, want et was ok nog besmettelik!' Now, dat woord *slakke* had ik dislange mar uut een inkeld aander plak. Zokke opgiften bin ik altied bliede mit. Ok al is de letter S as onderdiel van diel IV van et woordeboek of- sleuten, anvullings en ok extra plakken daor een woord veurkomt, zoas in 't geval van dit *slakke* uut Appelsche, wo'n opsleugen in de komputer!

En zo kreeg ik ok nog een tillefonische anvul- ling van de heer Oosterkamp van De Fochtel, op een peer spreukwoorden uut et boekien 'Stellingwerwer wijsheden'. Et gong om 'Die wat speert die wat het'. Oosterkamp wees mi'j d'r op dat dit zinnegien vaeke volgd wodde deur '...die de boel niet opvret'. Die spreuke mit dat stokkien 'die de boel niet

opvret' d'r an vaaste komt lang niet overal zo veur, bliest uut et Stellingwarfs Woordeboek. Ok in de volgende uitdrukking zit in de twee- de riegel een eigenaorghied die in aandere dörpen niet veurkomt: 'Schellen, schellen dot gien zeer/Een pak op 'e beerlig hej' meer' (Dfo)

vraogen

Now jim weer zien hebben hoe aorig en nut- tig reakties op vraogen en aandere zaeken in *De Ovend* wezen kunnen, kan dat een geschikt mement wezen om nog wat vraogen veur te leggen.

Uut Spange heb ik 'Hi'j het een boel aosem'. Op 'e Miente kan dat inholen dat zoe'n iene et lange volholen kan (mit naeme in geval van ziekte), mar et kan ok inholen dat iene him in financieel opzicht goed en lange red- den kan. In welke plakken komt dit meer veur en wat betekent et daor?

Uut Donkerbroek weg heb ik 'anderd' en 'aanderd' veur 'antwoord'. Bin d'r onder de lezers nog aandere Stellingwarver plakken bekend daor disse uutspraoke op disse maniere veurkwam? Uut dat plak weg is ok opschreven *ekkelkoele* veur koele mit var- kenvoer, zoas ekkels. Wie kent dit van vroe- ger uut zien plak weg, eventueel mit ere Stellingwarver benaemings?

Trouwen deden ze vroeger dichte bi'j huus

Over trouwen in de 18^e ieuw in Stellingwarf-Oostaende

Dit artikel gaot over huwliksmobiliteit. Mit mobiliteit bedoel ik hier niet dat we mit de auto over de snelweg rieden of in de file staon. Ik bedoele aktiviteiten as migraosie, et verhuzen binnen of buten de gemiente, buten de perveensie; et argens aandere warken of van wark veraanderen, en gao zo mar deur. Iene van mien stokpeerties is, dat de meensken vroeger ok wel mobiel weren en dat et niet waor is dat ze nooit veerder as et eigen dörp kwammen.

Et was mar een kleine stap naor de volgende vraoge: hoe zat dat mit et trouwen? Vunnen ze een partner op kotte ofstaand of zochten ze ok wel veerder vot?

Historici en sociologen bin niet slim in die vraoge interesseerd. Die weren meer doende mit de huwlikseleef tied en mit et trouwen binnen of buten de eigen stand of klasse. Wat dat laeste angaot: huwlik en sociaole mobiliteit (stiegen of zakken op de maatschoppelijke ledder) hebben zeker mit mekere te maken. Daenk mar es an et slim geliefde thema van de streekroman: boerezeune/-dochter vuult meer as vrundschop veur arbeiderskiend. Lichtkaans wodde daor bi'j oons wat makliker mit ommegeon as op de Friese klei. Mar ik hebbe d'r gien gegevens over, dus blifft dat hier buten beschouwing. Over de eerstnuumde huwliksmobiliteit bin d'r wel gegevens en die heb ik bewarkt. Mar eerst nog een peer algemiene opmarkings.

Over trouwen in et algemien

Veurof gaond an een huwlik is d'r altied (meer of minder) kontakt, ontmoeting, omgang. Welke meugelikheden hadden de jongeluden vroeger? In de literatuur wodden nuumd:

brulloft, kermis, mark, op et ies. Dan was d'r et spinmaol (of spinaovend, spinneri'je). Maegies kwammen bi'j mekere in een huus, waor as de oolden niet thuus weren; lichtkaans weren ze in de buurt te aovendpraoten. Om een ure of negen kwammen de jongen. D'r wodde netuurlik ok vri'jd. Mar d'r weren wel altied pottekiekers. Minder kaans daorop was d'r bi'j et naachtvri'jen of 'kweesten'. De jonge kwam binnen, mit permissie, deur et raempien en kreup bi'j zien uutverkorene op bedde. Vroeg in de morgen zette hi'j weer of. Daor kan toch gien mederne soapserie tegenop, zoj' zeggen.

Trouwen was regel, niet-trouwen een uutzundering. Wie niet trouwd was telde niet mit en was een ondergeschikte. De manluden trouwden as ze (gemiddeld) 28 jaor weren, de vrouwluden weren een peer jaor jonger. Et tal huwliken was ok hoge deurdat d'r, nao wegraeken van de partner, haost altied hertrouwd wodde, zeker deur de manluden. Dat d'r vaeke trouwd wodde via een 'arrangement' of onder dwang van de oolden, wodt deur mederne historici betwiefeld. D'r wodde zeker wel sturd, mar meerstal bleven de jongeluden de oolden iederkeer een slag veur.

Over dat 'sturen' heb ik nog een verhaeltien uut eigen familie. Op hoge leeftied vertelde mien mem (ze was van 1893) et volgende. Doe ze twie keer deur dezelve jonge thuusbrocht was, zee heur heit dat et beter was dat ze et uutmaekte, want d'r was altied een hoop ziekte in die familie. Mem het de 'raad' geheurzem opvolgd.

Mien laeste algemiene punt over et trouwen sluit daor wel een betien bi'j an. In et huwlik berustte et gezag, de autoriteit bi'j de man (en vader). De vrouw was ondergeschikt. Mar ik breng een peer nuancerings an. Krachtens et Friese afrecht hul de vrouw

hier, nao et trouwen, heur eigen bezit. De man mocht dat niet zonder heur 'consent' verkopen (of verkwaanselen). Wel hadde hi'j et beheer over heur bezit.

En in oons laand weren d'r in de 17^e ieuw al hiel wat vrouwluden ekonomisch zelsstaandig. Historici wiezen d'r ok altied op dat de praktijk van et daegeliks leven vaeke niet overien kwam (en komt) mit de eigentiedse geschriften over regels en veurschriften, over strenge, moralistische raodgevings, enz. Buterlaanse bezukers die over oons laand reisverslaegen maekten, verbaosden heur over al die Hollaanse vrouwluden in et eupenbaore leven; die heurden in huus, in de keuken.

Zels heb ik in eerdere verhaelen in *De Ovend* ok over flinke Stellingwarver vrouwluden schreven; ik nuum Jutte Egberts (jrg. 22, nr. 2) en Stijne Hans (jrg. 24, nr. 7). In 17^e en de 18^e ieuw koj' trouwen in de karke of veur et gerecht; daar wodde anteekening van holen. Mar et was niet uniform regeld en et is wis dat niet alles opschreven is. D'r mist wel es een hiel jaor. Ok bin d'r hiele boeken wegraekt.

In 1772 stelt de perveensie Friesland strenge regels an de Nederduitsch Gereformeerde Kerk (laeter de Hervormde karke) veur et bi'j-holen van o.e. trouwregisters.

Dichte bi'j huus

Dit artikel blift veerder dichte bi'j huus. Et gaot over een beparkt onderwarp in een beparkte periode in een beparkt gebied, te weten Stellingwarf-Oostaende. Van et tiedrek 1776-1795 heb ik alle huwliken rubriceerd waor as van beide of van iene trouwer een Oost-Stellingwarver woonplak opschreven staot. D'r weren doe vier karkelike gemientes:

- Donkerbroek, De Haule, Haulerwiek;
- Oosterwoolde, De Fochtel, Appelsche;
- Makkinge, Else, Langedieke
- Berkoop, Ni'jberkoop.

(zie ok *Bronnenboek van Stellingwarf*)

De woonplakken heb ik onderverdeeld in: et eigen dörp, een buurdörp, veerder in de

eigen grieteni'je en daor buten. Eerst nuum ik de risseltaoten veur de hiele grieteni'je, de dörpen kommen laeter ofzonderlik an bod. Van de in totaol 485 huwliken bin d'r:

- 54,8% binnen eigen dörp;
- 23% in een buurdörp, daorvan binnen Oost-Stellingwarf 18%, buten Oost-Stellingwarf 5%
- 3% in overig Oost-Stellingwarf.

Hiermit heb ik et belangriekste antwoord al op mien vraogen: meer as de helte trouwde 'naost de deure'. Aj' de buurdörpen d'r nog bi'j optellen zien we dat 78% et dichte bi'j huus zuukt. Ik vien dit nogal een hoog ciefer, mar omdat ik gien vergeliekingsmateriaol hebbe, zegt dat niet alles. 76% trouwde binnen de eigen grieteni'je.

Weren de Stellingwarvers dan toch minder mobiel as ik altied beweerde?

Een ni'jsgierige vraoge is of d'r bi'j de resterende 24% markber een veurkeur is om mit iene uut Stellingwarf-Westaende te trouwen, zogezegd inter-Stellingwarfs trouwen.

- 5% trouwt inter-Stellingwarfs;
- 12,5% trouwt Fries;
- 5% trouwt Drents, Grunnings of Overiessels (in die volgodder).

Ik hadde et best aorig vunnen om as konklusie op te schrieven: 'Oost mit West, dat vri'jt et best'. Mar daor liekt et niet op. As ik de gegevens veerder analyseer, dan bliekt et volgende:

- allierend in et westelike pat van Oost-Stellingwarf is d'r een westelike oriëntaasie;
- de sterke Friese oriëntaasie zit an de noordkaante;
- de aandere dörpen bin meer naor binnen keerd; ok in de oriëntaasie over de greens komt et trouwen dichte bi'j huus et meerste veur.

Veer van huus

Een vergelieking in de tied is deur et onvolledige materiaol niet goed meugelik. Tussen 1683 en 1705 (Oosterwoolde o.e. en diels Donkerbroek) weren d'r wat minder huwliken binnen eigen dörp en buurdörp. In de gegevens over 1731-1750 (Berkoop c.a.) en over

1739-1750 (Makkinge c.a.) komt dat feit ok naor veuren. Mar wat zegt dat as we niet weten wat d'r wel en wat d'r niet opschreven is? As veurzichtige konklusie zol ik stellen willen: de huwliksmobiliteit is in de loop van de 18^e ieuw niet groter wodden. Bi'j disse vroegere huwliken zit wel hiel ni'jsgierig materiaol. November 1695 trouwt een vrouw uut Oosterwoolde mit iene uut Metelen. Percies etzelde gebeurt in feberwaori 1696. Makkinge 1737 en Else 1739: weer wodt trouwd mit een man uut Metelen. Van brulloften kommen brulloften?

Mar waar ligt Metelen? Ik zuuk et in boeken, mar vien et niet. Ik vraog een peer meensken, we kommen d'r niet uut. Ik kope om een hiel aandere reden een Duutse week-endkraante. Op een bladziende midden in et dikke pak staot een foto van Hans Tietmeyer, ex-president van de Bundesbank. Mit een groot feest wodt et verbouwde dörpshuus in zien geboorteplak naor him nuumd en maekt de Heimatverein him ereburger. Dat plak is Metelen. Et ligt in West-Münsterland, zuud-oostelik van Enschede-Gronau. Dat d'r relaosies weren mit Westfalen was bekend; daenk an Stellingwarver families as Holtrop, Betten, Schurer. In 1746 wodde d'r nog trouwd mit iene uut Schuttróp. Mar tussen 1775 en 1795 was d'r gien 'internationaol' huwlik.

De dörpen ofzonderlik

Omdat de oriëntaasie nogal verschillend was binnen de grieteni'je behandel ik de dörpen ok apat. De dörpen mit de meeste huwliken weren: Oosterwoolde, Donkerbroek, Haulerwiek en Berkoop.

Berkoop springt d'r op ien punt slim uut: et was et meest West-Stellingwarver dörp. In de veurkeur veur West wint ok hier de nao-bi'jhied: Hooltpae, Ni'jhooltpae en Noordwoolde. D'r weren ok aorig wat trouwrelaasies mit Frieslaand mar in verholing niet vule mit Schoterlaand en krek wel mit Liwwadden. Bi'j de laesten was ok Jan Albert Willinge, mar we weten dat zien vrouw oorspronkelijk

van Wolvege kwam. (Een mooi 'bewies' daj' huwliken niet makkelik iendudig verklaoren kunnen.)

Veur 1750 hadde Berkoop etzelde trouwpetroon al.

Ni'jberkoop hooft et veerweg et meest mit Berkoop en Makkinge. Mar 2 van de 21 huwliken gaon buten de Stellingwarven, beide naor Frieslaand.

Else hadde ok weinig relaosies buten de Stellingwarven en d'r was ok gien drok 'verkeer' mit Buil.

Makkinge ligt haost midden in de grieteni'je en neffens oonze uitkomsten moet daar dan slim Oost-Stellingwarfs trouwd wezen. En dat klopt: haost 88% trouwde binnen de grieteni'je. De rest dee et zo: Stellingwarfs-Westaende 4, Frieslaand 4 en Drenthe 3. En zo gong et veur 1750 ok al.

Langedieke veerweg et kleinste dörp ze trouwden dichte bi'j huus.

Appelsche heurde veur 1800 nog bi'j de kleinere dörpen en was krek as Makkinge slim naor binnen keerd. In 1776-1795 was d'r gien 'verkeer' over de greens mit Smilde.

De Fochtel: et veurgaonde gelt ok veur dit dörp. D'r was een nauwe baand mit Oosterwoolde.

Oosterwoolde lag in zekere zin ok midden in Stellingwarf-Oostaende en de volgende ciefers bevestigen dat:

- huwliken binnen eigen dörp 43%

- huwliken in buurdörp 31%

Mar daar is niet alles mit zegd, want Oosterwoolde hadde ok nogal wat kontakten mit Drenthe, Frieslaand en Grunningen. En dat was veur en nao 1700 ok al zo.

Donkerbroek: in 1776-1795 was de Compagnonsvaart in anleg, mar uut de huwliken bliekt daar nog niet vule van. 80% trouwde binnen de eigen grieteni'je. Naost eigen dörp

weren Oosterwoolde en De Haule favoriet. Over de greenzen stonnen Hoornsterzwaog en Opsterlaand hoge neteerd en Drenthe (verspreid). De 'verfriesing' van Donkerbroek moet dus neffens disse gegevens grotendiels van nao 1800 wezen.

De Haule is zo Oost-Stellingwarfs as et mar kan. Wel bin d'r een peer kotte ofstaans-relaosies mit Opsterlaand.

Haulerwiek staoet nog inkelvooldig in de boeken schreven, laeter wodt et opdielt in Beneden- en Boven-Haulerwiek en et eerste wodt in 1953 et zelsstaandige dörp Waskemeer. Nao et deurtrekken van de Bakkeveenster vaort kreeg Stellingwarf-Oostaende d'r een jonge, snel opkommende veenkelonie bi'j. Et tal huwliken lag al gauw lieke hoge as in Oosterwoolde en Donkerbroek. Mit die huwliken wodt de ni'je kelonie et interessaantste dörp in de grieteni'je. Haulerwiek deurbrak et traditonele Stellingwarver petroon van de oolde boeredörpen.

Mar op twie menieren trouwden de Haulerwieksters:

- mit Haulerwieksters of
- mit Friezen

Ze trouwden niet mit Stellingwarvers, ok niet uut de buurdörpen (inkelde uutzunderings bevestigen vanzels de regel). We kun et ok ommedri'jen: veur 1800 trouwden Stellingwarvers niet mit Haulerwieksters.

De Friese huwlikspartners kwammen veural uut Opsterlaand en veerder verspreid uut hiel Frieslaand. Dit gegeven het tot op vandaege zien impact. 'Ligt Haulerwiek in Ooststellingwarf??' Een goeie kunde (niet zo veer van de Stellingwarven opgruud) heurde d'r kot leden reer van op. Langer leden ston in een rappot van de perveensie de mavo-schoele van Waskemeer neteerd onder Opsterlaand.

Zo bin we deur de vraoge naor huwliksmobiteit en mit disse Haulerwiekster huwliken van veur 1800 anbeloand bi'j et begin van grote veraanderings in Stellingwarf Oostaende. De vervenings zollen hiel wat te wege

brengen. Daor is over schreven deur echte onderzukers. Et zol niet verkeerd wezen as de huwliksmobiteit ok es diepgaond en op grotere schaal deur echte onderzukers uutpluud wodde. Lichtkaans dat de onderstaonde saemenvatting dan bi'jsteld wodden moet.

Oost-Stellingwarver huwliken in de 18^e ieuw kwammen vot uut relaosies op kotte ofstaand. Dat was et overheersende principe in et traditonele huwlikspetroon, ok in et trouwen over de grieteni'je-greens. Meer as 80% trouwde binnen eigen dörp, een buurdörp of de eigen grieteni'je. Van buten de grieteni'je leverde in de hiele 18^e ieuw Frieslaand onbetwist de meeste huwlikspartners. De vervenings brochten nao 1800 meer Friezen binnen. Mar dat et traditonele huwlikspetroon (trouwen dichte bi'j huus) in de 19^e ieuw slim veraanderd is, betwiefel ik.

Krummelties

Perveensiaole Schriefdag op zaoterdag 17 maart 2001

Op zaoterdag 17 maart is de jaarlikse perveensiaole schriefdag. Veur et eerst wodt ok dudelik ommedaenken geven an et Stelling-warfs. Disse dag gaot uut van et FLMD en kreati- viteitscentrum De Cirkel in 't Vene. Dat is vestigd in et cen- trum veur keunst en kultuur De Heerenveense School, Minckelersstraote 11, 8442 CE, 't Vene.

Schrievers, dichters en docen- ten literaire vorming enz. geven warkwinkels en d'r is een inte- ressaante lezing. An et aende van de dag is d'r een Eupen Podium.

D'r wodt ruimte beuden om ni'je kontakten en ni'je inspirao- sie op te doen op et terrein van et kreatief schrieven in et Fries, in et Nederlaans liekewel as in et Stellingwarfs.

Dit keer is d'r een speciaole warkwinkel veur et Stelling- warfs. Henk Bloemhoff zal in- gaon op 'e kreatieve meugelik- heden van de Stellingwarver tael, vorm- en spellingsver- schiensels inbegrepen, en Pieter Jonker gaot in op 'e bret- te van de Stellingwarver litere- tuur. Die Stellingwarver wark- winkel is van 10.30 - 12.30 ure. De middags is d'r een lange warkwinkel van Hans Brans over 'Teksten foar toniel', en van 13.30 - 15.30 ure is d'r een

lezing van Henri Pols over et naturalisme in de literatuur.

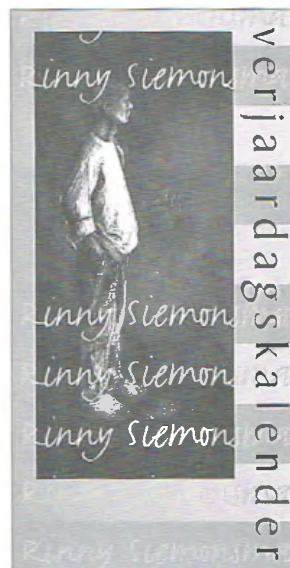
Mitdoen an een warkwinkel kost normaal f 12,50. Veur leden van de Stichting Stellingwarver Schrieversronte is d'r een kot- ting. Zi'j betaalen f 7,50. Anmel- dings moe'n tillefonisch bij 'De Cirkel', till. 0513-645500 of deur e-mail: de.cirkel@planet.nl. (HBI)

Pries veur Guus Hellegers

Op 10 feberwaori jl. wodde in New York an beeldhouwer en medailleur Guus Hellegers uut Steggerda de *J. Sanford Saltus Award for Signal Achievement of the Medal* uutrikt.

Sund 1963 is Guus Hellegers ok doende mit et maeken van pennings. Disse award is de belangriekste oeuvre-pries op et terrein van de penningkeunst. In 1996 kreeg hi'j ok als de Grand Prix van de Federation Internationale de la Medaille. Hellegers maekte o.e. ok de penning veur de H.J. Bergveld- pries in opdracht van de gemienten Oost- en West- Stellingwarf. In 1998 schreef Remco Heite een boek over Hellegers, dat deur de Schrie- versronte uitgeven wodde. De eerste drok van duzend stoks is now uutverkocht en d'r wodt de kommende maonden warkt an een herdruk. Guus en Marion Hellegers hebben prachtige daegen had in New York en ok de Schrieversronte-fielsetaasies doen wi'j d'r bij! (PJ)

Jaordagkelinder

De Stichting Vrienden van Rinny Siemonsma het een mooie kelinder in kleur uitge- ven mit wark van keunstschilder Rinny Siemonsma (27 novem- ber 1940 - 22 december 1985). Veur elke twee maonden een blad mit een reprodruk. De kelinder is biezonder fraai uut- voerd en kost mar f 15,- en is van heden of alliend mar meer bij de Schrieversronte te bezet- ten. (PJ)

Boekies Klaas Gorter

Uut hanen van familie Gorter kregen wi'j een deuze mit boe- kies, die schreven en uitgeven binnen deur Klaas L. Gorter. Disse boekies bin now te koop veur een slieterspriezen: f 3,50 et stok. De volgende titels kun jim bij de Schrieversronte nog kopen: *Gedichten van et Zaandboertien* (1994), *Klaas L. Gorter boer in hatte en nieren* (1992), *Legeduurswoold oold en ni'j* (1999). (PJ)

Henk Bloemhoff

Stellingwarfs Woordeboek diel IV verschenen

Dippeteerde dr. A.J. Mulder en oold-ponghoolder Fettje Alten luusteren naor woorduutleg van woordeboekmaeker dr. Henk Bloemhoff.

Op 21 feberwaori, in de naomiddag, was d'r een feestelike prissentaoisie van et *Stellingwarfs Woordeboek* diel IV in 'Bank Bercoop'. Dit plezierige 'laeste ni'js' kon gelokkig nog krek even in disse eerste *Ovend* van et ni'je jaor.

Bank Bercoop het him indertied, an et begin van de uutschrieffase van et Stellingwarfs Woordeboek, geraant steld veur de hiele uutgifte-kaant van et woordeboek. Et was niet meer as logisch dat iene van de uuttrikkings onder heur vleugels gebeurde. Direkteur Henk van Olphen kon zoe'n 80 geneudigden

welkom hieten. Hi'j dee dat niet zonder even kruderig op 'e praoteri'jen over de ni'je gemiente Stellingwarf in te gaon. Et volgende te verschienen diel, I, zol mooi in et netuurlike heufdplak van die gemiente kunnen, dus Berkoop, neffens zien oordiel. Mit 'Huize Lunia' as bestuurlik centrum en een loopbrogge naor de baank was in zien verbelinge et plak van haandeling ok al dudelik.

Klaas van Weperen, veurzitter van de Stellingwarver Schrieversronte, hiette een tal bieuzondere gaasten welkom: Perf. dr. Hermann Niebaum, hooglerer Nedersaksisch en

veurzitter van de Kemmissie van redaktio-
neel toezicht en van de Raod van Advies,
dr. Jurjen van der Kooi, lid van beide kem-
missies, dr. Jan Berns en drs. H.R. Heite,
leden van de Raod van Advies en ok Perf.
dr. G.J. de Haan, die de Schrieversronte eer-
der adviseerde veur et Taelkundig
Onderzoek Stellingwarfs.

Een speciaal welkom was d'r veur de Friese
kultuurdippeteerde dr. A.J. Mulder en veur
Fettje Alten, oold-ponghoolder van de Stel-
lingwarver Schrieversronte. Beide meensken
kregen, anslutend op et welkom van de
Schrieversronte-veurzitter, uut hanen van de
auteur een eerste exemplaar anbeuden. Dr.
Mulder - van vroeger uut Makkinge en dus
goed bekend mit oonze regio - kreeg een
eerste exemplaar omreden de perveensie
krek as de gemienten et woordeboekwark
financieel steunde, in et biezunder deur et
Taelkundig Onderzoek Stellingwarfs in 1999
allienig, en laeter tegere mit de beide
Stellingwarver gemiente veur zien rekening
te nemen. Mar ok omreden we merken dat et
perveensiebestuur op een veuruutstrevende
maniere mit et Fries ommegaot, én van hatte
mit de gemienten mitdot om in Stellingwarf et
Stellingwarfs op een geliekwaardige maniere
zien gerak te geven. Zo wil de perveensie
krek as de gemienten dat et Stellingwarfs, as
vorm van Nedersaksisch, krek as et Fries
erkend wodt onder diel III van et Europese
haandvest veur streektaelen en taelen van
minderheden.

Fettje Alten kreeg een eerste exemplaar om
daormit alle vri'jwillige infermaanten en ok de
bestuursleden die heur altied inspand heb-
ben veur et projekt, te eren. Fettje het as
ponghoolder, zolange de uitwarkingsfase
dri'jt, mit alle centraosiezaeken van doen
had. Mar naor heur toe heb ik as uutrikker ok
extra ommedaenken geven an biezondere
woordeboekinfermaanten as Cees Bouwer,
Wube Jager, Pieter Heida en veul aanderen,
onder wie Fettje heur heit, Aaldert Alten van
Noordwoolde, die veurig jaor wegraekt is en
die veul woordmateriaal anbriecht het uut et
timmervak.

In mien praotien heb ik netuurlik ok nuumd
alle vaaste woordeboekinfermaanten, Alie
ten Hoor, Saskia Douma en Trijnie Telkamp
as administratieve krachten, Aukje Koop-
mans, Jan en Aafje Punter as vri'jwillige nao-
kiekkrachten, Sietske Bloemhoff in heur
anvul- en naokiekkrolle, John Bilstra veur
zien komputerwark en Pieter Jonker in zien
uitgeversrolle. Niet in et laeste plak verdien-
den drie leden uut de redaktie-kemmissie
daank: Hermann Niebaum, Jurjen van der
Kooi en Klaas van der Veen veur heur kon-
trolewark.

In zien reaktie ston dippeteerde Mulder stille
bi'j et grote verschil tussen wat d'r now mit et
Stellingwarfs gebeurt en de situaosie van
zien schoejejaoren in Makkinge, doe de tael
van de kiender thuus (Stellingwarfs of Fries),
zo goed as negeerd wodde.

In een kruderig daankwoord haelde Fettje
Alten o.e. herinnerings op uut heur beleving
van et projekt.

Et ANBO-koor van Wolvege onder leiding
van Jan Brens zorgde veur een prachtige
muzikaole ofwisseling mit Stellingwarver lie-
ties. Klaas van Weperen daankte ofslutend
de overheden, foonsen en ere subsidiënten.
Veur dit diel in et biezunder wodde geld
schonken deur de gezaemelike Rabobaan-
ken van West-Stellingwarf, de Nederlaanse
Organisaosie veur Wetenschappelik
Onderzoek, euliemaotschoppi'je Elf Petro-
land, de familie D.K. Koopmans uut Balk en
Frank en Rimmy Scheenstra van Der Izzerd.
As ofsluting van et officiële pat gaf Bank
Berkoop een cheque an de Schrieversronte-
veurzitter. Niet allienig daor het de baank van
Berkoop ere mit inlegd, ok mit de hiele ver-
zorging en de receptie nao ofloop.

Diel IV bestaot uut de letters S t/m Z, beslat
een kleine duzend bladzieden en gelt in de
winkel f 60,-. Diel II en III bin nog te kriegen
en diel I is et laeste diel dat uutgeven wod-
den moet. Et vaalt over inkelde jaoren te ver-
waachten.

Wat maekt Bank Bercoop tot een biezondere baank?

De biezondere biening mit heur klaanten. As regionaole baank wil Bank Bercoop dichtebij heur klaanten staon. Bank Bercoop komt uut de streek, is d'r wotteld en kent daor de meensken. Zij praot de tael van de streek, letterlik en fegeuurlik.

In 1902 opricht as Koperetieve Veurschotbaank in Berkoop en in een kleine ieuw uutgruuid tot een volweerdige baank. Een biezondere baank, want naost speren, hiepeteken, verschillende aandere kredietfaciliteiten en de gewone baankdiensten kun jow d'r ok terechte veur een beleggingsadvies.

Jow zien wel: een slim biezondere baank!

*Bank Bercoop.
De baank die jow tael praot.*

Willinge Prinsstraote 20
Postbusse 1
8420 AA Berkoop
Till. (0516) 45 35 00
Fax (0516) 45 17 03

Heufdstraote Oost 6
8391 AV Noordwoolde
Till. (0561) 43 86 86
Fax (0561) 43 86 80